

Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde Açılan Üç Sergi

Seher Aykan*
Şükran Özel Kayral**

Hanım Sultan Vakfiyeleri Sergisi

2007 Mayıs ayında açılan Ankara Vakıf Eserleri Müzesi; vakıflara ait teberrukat eşyalarının sergilendiği daimi salonlarının dışında bulunan geçici sergi salonu yılın her ayı çeşitli sanat etkinliklerine ev sahipliği yapmaktadır. Klasik müze yaklaşımından farklı olarak, yaşayan bir müze anlayışında hizmet vermeye; çok amaçlı sergi salonunda açılan sergilerle destek vererek müzenin de sürdürülebilirliği sağlanmaktadır.

Ayrıca Ankara'nın kültür ve sanat hayatına da katkısı olmaktadır. Bu bağlamda açılan sergilerden biri de hanım sultan vakfiyeleri sergisidir. Müzeler haftası etkinlikleri kapsamında açılan sergi, 18 Mayıs–17 Ağustos tarihleri arasında sanatseverlerin beğenisine sunulmuştur.

Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde 18.05.2010 tarihinde, ikinci katta daimi sergi salonunda yeniden düzenlenen el yazmaları vitrinlerinde sergilenmeye başlayan ve üç ay boyunca sergilenen 17 adet el yazması vakfiye defteri, Osmanlı padişahlarının annelerine ve kızlarına ait olup 16.yüzyılın sonundan 19.yüzyılın ortalarına kadar uzanan bir süreci kapsar.(Resim1.)

Söz konusu vakfiyeler hem tarihi ve hukuki birer evrak hem de sanatsal yönü ağır basan birer el yazması niteliğindedir. Bir vakfiye defterinde tezhip, hat ve cilt sanatının en ince ve soylu örneklerini bir arada görmek mümkündür.

Söz konusu vakfiye defterleri hazırlanırken ilk olarak önceden belirlenmiş olan metin hattat tarafından kaleme alınır ve bu hali ile kadı ve şahit-

* Sanat Tarihçisi, Müze Araştırmacısı

** Sanat Tarihçisi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Müze Araştırmacısı

ler tarafından okunarak tasdik edilir ve mühürlenirdi. Sultanlar veya hanım Sultanlar gibi hanedana veya önemli devlet görevlilerine ait vakfiye metinleri olasılıkla Fatih ve Kanuni döneminde örneklerini bildiğimiz saray nakkaş hanesinde hattatlar (güzel yazı ustaları) tarafından dikkatle kaleme alınmış ve nakkaşlarca tezhiplenmiştir.

Bazı vakfiye defterlerinde aynı kişiye ait birden fazla vakfiyenin bulunduğu dikkat çeker. Buna zeyil(ek) vakfiye denir.

Ankara Vakıf Eserleri Müzesinde sergilenen vakfiyeleri genel özellikleri ile tanıttak olursak;

Hanım Sultan Vakfiyelerinde yazı tipi olarak genelde nesih yazının tercih edildiği görülmektedir. (Resim 2. Haseki Gülnuş Valide Sultan Vakfiyesi)

Vakfiyelerde ana metnin başında bitkisel motiflerden oluşan zengin bir başlık süslemesi (serlevha) vardır. (Resim 3. Mihrişah Valide Sultan Vakfiyesi)

Kimi örneklerde sayfa kenarlarına yıldızla ‘halkar’ denilen bitkisel süslemeler yapılmıştır.(Resim 4. Adilşah Kadın Vakfiyesi) (Resim 5. Nakşidil Valide Sultan Vakfiyesi) Vakfiyelerdeki metinlerde her cümlemin sonunda, cümlemin bittiğini gösteren nokta işareti bulunur. Vakfe veya durak adı verilen bu işaretler çiçek, gül, oval veya geometrik gibi çeşitli formda olabiliyor. Bu noktalama işaretleri tezhip sanatının içinde ayrı bir konu başlığı olacak zenginliktir.(Resim 6. Nakşidil Valide Sultan Vakfiyesi)(Resim 7. Bezm-i Alem Valide Sultan Vakfiyesi)

Süslemeler devirlere göre bazı değişiklikler gösterir. Örneğin 18.yüzyıl sonlarına kadar görülen Rumi ve hatayılar, 19.yüzyılda yerlerini barok ve rokoko üslubunda yapılmış motiflere bırak-

mışlardır. Bu motiflerden sepet, vazo içinden çıkan çiçekler, C ve S kıvrımlı motifleri vakfiyeleri-mizde görmekteyiz. (Resim 8. Mihrîşah Valide Sultan Vakfiyesi) ,(Resim 9. Beyhan Sultan Vakfiyesi) Rokoko tarzın sevilen çiçeği gül, tek başına veya başka çiçeklerle birlikte önemli motif olmuştur. (Resim 10. Bezm-i Alem Valide Sultan Vakfiyesi)

Vakfiyeler önceleri rulo şeklinde hazırlanmakta iken yaklaşık 16. yüzyıldan sonra süslenmiş deri ciltler içinde kitap olarak muhafaza edilmişlerdir. Bu açıdan Osmanlı kitap süslemeciliği ile ortak teknik ve üslup özellikleri göstermektedir. Sergimizde yer alan Ayşe Sineperver Valide Sultan Vakfiyesi'nin (Resim 11) cildinde yer alan salbekli şemse ve köşebentler, klasik bir cilt süsleme sanatının özelliklerini bize gösterir.

Gücün ve görkemin temsilcisi Hanım Sultanların Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde açılan "Hanım Sultan Vakfiyeleri" sergisi zamanın durduğu duygusunu veren bir dünyanın kapılarını aralarken, hem tarihi ve hukuki birer evrak hem de sanatsal yönden bizi bilgilendiren belgeler olması açısından önemlidir. Ayrıca şimdiye kadar hiçbir yerde sergilenmeyen bu eserler geçmişten gelecek kuşaklara tanıtılması ve bilinmesi açısından önemli kültür miraslarımızdandır. Bir diğer konu ise saraya mensup hanımların hayri, sosyal ve benzeri hizmetlere ne kadar değer verdiklerini göstermesi bakımından da serginin önemini arttırmaktadır.

Tokat'ın Kapı Tokmakları Fotoğraf Sergisi

Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde açılan sergilerden bir diğeri de Türkolog Mutlu Özgen'nin açtığı "Tokat'ın Kapı Tokmakları" isimli fotoğraf sergisidir. 6-18 Temmuz 2010 tarihleri arasın-

da açık kalan sergi; medeniyet ipuçlarının işlendiği ve özel detayların ele alındığı teması nedeniyle önemliydi.

42 adet afişte 50 adet kapı tokmağı fotoğrafının sergilendiği sergide, Tokat ve ilçelerindeki kapı tokmakları ile her kapı tokmağının hikâyesi konu edilmiştir.

Özgen, kapıların gerdanlıkları olarak isimlendirdiği Tokat'taki kapı tokmaklarının yalnızca kapıyı çalıp evdekilere haber vermeye ya da tutup çekerek kapıyı kapatmaya yaramadığını, aynı zamanda ev sahibinin ekonomik durumunu, mesleğini, zevkini, medeni durumunu ve sosyal statüsünü yansıtan ayrıntılarla dolu olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca;

Tokat'ta;

Zenginin Kapı Tokmağı Ağırdır, Kallavidir,

Kapıya Yakışır Şekilde Görkemplidir,

Fakirin Kapı Tokmağı İse,

Sadedir, Mütevazidir ve Boynu Büküktür.....der.

Kapı tokmaklarıyla ilgili bilgiler de verir:

Tokat'taki kapılarda Z şeklinde motiflerin işlendiği, bu motiflerin kapılara hem güzellik kattığı hem de tahtaları sağlamlaştırdığını ve dolayısıyla hırsızların kapıyı kırmasını zorlaştırdığını, tokmak siparişini evin en yaşlısının verdiğini, çizim ve ince işçiliğini kuyumcuların, dökümünü ise demircilerin yaptığı gibi.

Koçbaşı tokmaklar, hayvancılıkla, el biçimli tokmaklar, kuyumculukla, eli belinde motifli tokmaklar dokumacılıkla, yılan biçimli tokmaklar ise doktorluk mesleği ile uğraşan aileleri temsil ettiği gibi.

Yakın zamana kadar toplum yaşamında ve kültüründe önemli yer edinmiş olan kapı ve kapı tokmakları günümüzde yok olmaya mahkûm edilmiş yerini sadece koruyucu görevi üstlenmiş olan çelik kapılara bırakmıştır.

Yine muhtemeldir ki önümüzdeki yıllarda sadece yazılı ve görsel belgelerde rastlayacağımız kapı ve kapı tokmaklarından Tokat yöresine ait kapı tokmakları bu sergiyle Ankaralı sanatseverlerin bilgisine sunulmuş ve büyük bir ilgiyle izlenmiştir.

Ayrıca Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nin bir etkinliği olan bu sergide; çoğumuzun sadece kapıyı çalmak olarak bildiği bir kapı tokmağının, görüntüsünde ve içeriğinde neleri gizlediği, neleri ifade ettiği de ortaya konulmuştur.

Köroğlunun Diyarından (haneler ve hamiler Fotoğraf sergisi)

Ankara Vakıf Eserleri Müzesi'nde görülmeye değer olarak nitelendirilebileceğimiz bir diğer sergi; 20 Temmuz-09 Ağustos 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Köroğlu'nun Diyarından.....Haneler ve Hamiler" isimli fotoğraf sergisidir.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi (BA-MER) tarafından düzenlenen sergi; Bolu ve çevresinde yer alan halk kültür değerlerinin kayıt altına alınması çerçevesinde yürütülen çeşitli çalışmalardan biri olan “Bolu İli, İlçe ve Köylerinde Geleneksel Konut Mimarisi” Projesinin bir yan ürünü olarak ortaya çıkmış. Sergide yer alan fotoğraflar da Dörtdivan merkez ve köylerindeki araştırma sonucu ortaya çıkmıştır. Köroğlu’yla bağlantılı olduğu için de Aşağı Sayık Köyü’nden yola çıkılmış ve gerçekleştirilmiştir.

Çünkü 16.yüzyılda Bolu ve çevresinde yaşamış bir halk kahramanı olarak bilinen Köroğlu’nun; Evi, Bolu İli, Dörtdivan İlçesi, Aşağı Sayık Köyü’nde bulunmaktadır.

Sergide; adından da anlaşılacağı gibi Bolu ve çevresindeki eski evler ve sahiplerinin fotoğrafları yer almaktadır.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi (BA-MER) hazırladıkları sergiyi ve temasını çok güzel bir şekilde dile getirmiş:

Önce âdemoğlu bir ev inşa eder, o evde nice âdemoğulları doğar, büyür, yaşlanır... Onunla birlikte evleri de yaşlanır. Yüzlerdeki kırışıklar duvardaki çatlaklarda izdüşümünü bulur. Solan duvar boyaları, saça düşen aklar gibidir adeta... Nice mutluluklar, acılar yaşanmıştır ve tüm bunlara şahittir haneler. Sahipleri bunu biliyor olmalı ki onu şahit gösterir ve “şu duvarların dili olsa da konuşsa” derler. Onca yaşamışlığın izleri vardır bu hanelerin her bir köşesinde. Haneler ve sahipleri, koruyucuları yani hamileri arasındaki bu bağ sürekli. Haneler sahiplerinin zevklerine, beceri ve ihtiyaçlarına göre inşa edilir, şekillenir ve süslenir. Duvarlara vurulacak badananın renginde, cumbasında, saksıdaki menekşelerinden sümbüllerine kadar sadece evleri değil aynı zamanda sahiplerini de görürsünüz aslında. Sahiplerinin zevkleri, hayal güçleri, yaşam şekilleri, kültürleri... evlerinde vücut bulur bir anlamda. Kişisiz soğuk betonarme inşalarla karşılaştırdıklarında da ne de çok şey anlattıkları fark edilir eski evlerin ve sahiplerinin.

Sergideki, fotoğraflar Bolu’nun Dörtdivan ilçesi merkez ve köylerindeki bu yapılarda yaşamışlığı hissettiriyor. Ayrıca sergilenen fotoğraflardaki evler, yüzler, insanların bakış ve duruşları, coğrafya insan ilişkisindeki bağ ortaya koyduğu kadar yaşamışları ve yaşamışlıkların ruhsal görünümünü ortaya koymaktadır. Emek ve ruhun yansıması olan bu fotoğraflar zamana düşülmüş notlardır. Haneler ve hamiler birbirini tamamlamışlardı; eski ve yaşlı; bu da ziyaretçilerin kendinden bir şeyler bulmasına veya anımsamasına vesile olmuştur.

İki farklı sergide; iki farklı yöre, iki farklı tema, bilgi ve belgelerle sanatseverlere sunulmuştur. Her bir fotoğrafın kendine özgü hikâyesi olan sergide; kültür, sanat, yaşam, emek aktarılmıştır. Hızla değişmekte olan toplumumuzda değişimin küçük bir bölümü gösterilmiş gibiydi. Geçmiş bugüne ve geleceğe taşıyan, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan ülkemizde atalarımızın bize bıraktığı değerleri toplumumuzun her kesimine ulaştırılması anlamlıdır.

Ankara Vakıf Eserleri Müzesi’nde daimi sergilerin dışında Çok Amaçlı Sergi Salonunda süreli sergiler de yapılmaktadır. Müzenin açıldığı tarihten itibaren değişik konularda birçok sergi açılmıştır. Yukarıda anlatılan sergiler bunlardan sadece ikisidir.

Ankara Vakıf Eserleri Müzesi önümüzdeki zamanlarda açılacak olan sergilerle de geçmişle gelecek arasında köprü kurmaya, bilgi, belge ve değerlerimizi aktarmaya, kültür ve sanatı paylaşmaya devam edecektir. Sanatseverlerin ve toplumun yararına olabilecek her etkinliğe kapılarını açmakta ve açacaktır.

Ankara Vakıf Eserleri Müzesi’nde sergi açarak etkinliklerimize ve sanatseverlere katkıda bulunan sergi sahiplerine de teşekkür ederiz.

Anahtardaki Kadın : İtalyan Murano Cam ve takı Obje sergisi

27 Eylül–05 Ekim 2010 tarihleri arasında sanatseverlerin beğenisine sunulan, görülmeye değer, güzel bir sergi de Menekşe Bilgiç’e ait “Anahtardaki Kadın” isimli İtalyan Murano Cam Takı ve Obje Sergisidir.

Cam şöleni olarak nitelendirebileceğimiz sergide; kolye, yüzük, küpe, anahtarlık, saç tokası, kalem, kitap ayracı, minik vazolar, şarap açacağı, iyi sıyıran ve kabak oyacağının oluşturduğu 510 parça eser yer almaktadır. Menekşe Bilgiç’in düşüncelerinde tasarladığı, elleriyle şekil verdiği bu eserler 2,5 yıllık bir sürede ortaya çıkmıştır.

Cam, hepimizin bildiği ve hayatımızın içinde olduğu bir maddedir. Ama bu sergide sıcak ya da eriyik camın nasıl sanat eserine dönüştüğünü Menekşe Bilgiç şöyle ifade etmektedir;

‘Objenin boncuğa, boncuğun objeye dönüştürülmesi,

Ev objesinin kadın vücudunda sergilenmesi,

Antika anahtarlar üzerinde minyatür kadın heykelleri,

Geleneksel ve modernin ateşte buluşturulması,

İpler ve düğümler projelerini bir araya getirerek, 1200 C ateşte; altın, gümüş, demir ve camın buluşturularak, kuantum düşünce tekniği ile yoğrulmasından doğan eserler...'

Kendileri küçük, sanatsal olarak büyük olan bu eserlerin her birinde doğadan aşına olduğumuz kompozisyonlar tüm renkleriyle yer almaktadır. Bir kolyede sonbahar, bir diğerinde ağaç, ötekinde tavus kuşu kanadı, kaplumbağa, uğur böceğinin yanı sıra elinize aldığınız bir yüzükte bitkilerin ve çiçeklerin bin bir çeşidini görmek hatta güllerin yapraklarını ve derinliğini izlemekte mümkün olmuştur. Ayrıca eserler; bir bakıyorsunuz kadın ve tavuk figüründe, bir bakıyorsunuz testi ve vazö şeklinde kolye ya da gül şeklinde yüzük olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok şık tasarlanmış kitap ayraçlarının uçlarında kabak, balık, tavuk ve balonlar ile anahtarlıklarda pandalar bulunmaktadır. Anneanne ve babaannelerimizin kullandığı kabak oyacakları ile hamur yoğrulan teknelerde hamur sıyırmak için kullanılan iyi sıyıran 23 ayar altın varak ve camla birleşince farklı bir süs objesi haline gelmiştir.

Hemen hemen her biri ayrı bir teknikle yapılan eserlerde ebrunun camla birlikteliği de görülmektedir.